

RAMON M. NOGUÉS

“Som mamífers amb el cervell desestabilitzat, i necessitem eines per trobar la salut mental”

Parlem de neurobiologia, cultura i espiritualitat amb un científic que reivindica el paper d'aquestes disciplines per ajudar-nos a apreciar el goig de viure.

Catedràtic emèrit d'Antropologia Biològica a la UAB, el professor Nogués presenta al seu llibre *La salut espiritual* (Editorial Fragmenta, 2016) una àmplia síntesi dels darrers avenços de la neurociència. Hi defensa que la recerca espiritual és una eina excel·lent per fer funcionar adequadament el nostre món mental.

:: El nostre cervell és fruit d'una història evolutiva molt complexa.

:: Sí, i comprendre la seva gènesi ens dóna claus per entendre com funcionen certs processos mentals. Hi podem identificar quatre grans conjunts, amb estructures cada vegada més complexes. La part més automàtica del nostre funcionament, el control bàsic de l'organisme, es localitza al tronc cerebral; la part instintiva del nostre comportament, al diencèfal; la part emocional, al sistema límbic; i la part racional, al neocòrtex. No són parts estanques, evidentment, perquè els estrats no estan separats: les noves estructures s'hi van afegint de forma que queden imbricades les unes amb les altres. Per això qualsevol experiència mental humana té una mica de tot: elements més instintius, comuns amb tots els animals; elements emocionals, que són una adquisició dels mamífers bàsicament; i finalment elements racionals, els més recents, propis dels humans.

:: Segons vostè, el més característic de l'ésser humà no és la raó, sinó més aviat la integració d'emoció i raó.

:: Exacte, la raó i l'emoció van barrejades. A Europa després de la Il·lustració hi ha hagut un procés d'exaltació de la raó (la Revolució Francesa la va elevar literalment a l'altar de Notre-Dame), que està justificat, perquè la raó és molt important, però que no és del tot real. El que detecta la neurologia és que les xarxes cognitives i les emocionals no tenen una distinció clara. No hi ha raonaments purs, sinó sempre encastats en una base emocional, i també instintiva. Una raó no assistida emocionalment raona malament.

:: D'aquí en deriven els valors ètics.

:: Els valors que ens fan humans. En l'ètica hi ha una reflexió sobre el que ha de ser la convivència humana, però també hi ha una passió per fer possible un món millor, perquè si no ja ens trobaríem bé amb allò que tenim. Veiem que la llei de la selva no ens agrada, que podem fer una altra cosa: aquesta altra cosa és un valor que nosaltres hem fabricat.

L'ANÈCDOTA Un ecosistema de creences

Per promoure la convivència cultural, Nogués proposa el símil de la diversitat ecològica de la Terra. “Havent estat al Sàhara, a l'Amazònia, a la Patagònia... tot és tan diferent, i al mateix temps té una gràcia, que estigui tot junt en un mateix planeta!”, diu. “Amb les cultures passa el mateix. Són compatibles simbologies molt diverses: el dogmatisme i la violència són una mala utilització de la intel·ligència.”

:: Això és un producte de la humanització.

:: Sí, entrem en el terreny de la transcendència, que jo interpreto molt àmpliament. Nosaltres som mamífers desestabilitzats. La resta d'animals estan programats per viure seguint les seves tendències naturals. Nosaltres també, però a més tenim una interferència molt significativa, que és el raonament. Quan busquem un sentit a tot plegat, ens fem preguntes bàsiques: d'on vinc, on vaig i què faig aquí. D'aquí en sorgeixen realitats *luxoses*, com l'ètica i l'estètica, i també les expressions religioses o espirituals. Luxoses en el sentit que no són imprescindibles per a la supervivència, però són les eines amb les quals els humans trobem l'estabilitat mental.

:: L'espiritualitat té presència en totes les cultures humanes des del paleolític.

:: Hi ha qui considera des de la neurologia que el

ENRIQUE MARCO

EN VUIT DATES

- 1937** Neix a Barcelona.
- 1961** S'ordena sacerdot.
- 1972** Comença a treballar de professor de Biologia a la UAB.
- 1977** Es doctora en Biologia a la Universitat de Barcelona.
- 1980** És nomenat catedràtic d'Antropologia Biològica a la UAB, amb estudis dedicats especialment a la genètica de poblacions i d'evolució cerebral.
- 2007** Assessora la Comisión Nacional de Reproducción Humana del Ministerio de Sanitat espanyol.
- 2011** Publica *Cervell i transcendència* (Editorial Fragmenta).
- 2015** Assessora el Comitè Català de Bioètica de la Generalitat.

cervell està *cablejat* per a l'espiritualitat, i hi ha qui argumenta que, evolutivament, hi ha d'haver alguna adaptació positiva que expliqui la seva omnipresència en l'ésser humà. En l'àmbit de l'antropologia biològica tothom està bastant d'acord que estem “preparats per creure” en un sentit ampli. Això independentment de si un té idees religioses o no.

:: Una altra cosa és la interpretació que es dóna d'aquesta necessitat de creure...

:: És clar, hi ha qui pensa que les religions són més aviat un producte secundari de la intel·lectualització de la vida, mentre que d'altres les consideren una peça més central. Però tothom està d'acord que, en termes generals, les religions faciliten la identitat de les persones, afavoreixen el sentit de pertinença al grup, alimenten la inquietud moral... A banda que tenen coses que no funcionen, i això és evident, hi ha consens que el balanç és més aviat positiu.

“Independentment de si un té idees religioses o no, el cervell humà està preparat per creure”

“D'aquí a dos segles ens diran salvatges per alguna cosa que ara som incapaços de captar”

:: Parla d'un procés d'autodomesticació.

:: Nosaltres fem cultura, i la cultura ens fa millors. L'home ha domesticat animals. Per exemple, sabem que el pas del cervell dels llops cap al dels gossos depèn d'unes correccions dels gens cerebrals més lligats amb l'agressivitat. Per entendre'ns, els gossos s'han tornat amics. Aleshores, si aquest procés el fem amb nosaltres mateixos, si fem una societat més arregladeta, ens tornarem també més arregladets.

:: El cervell neix immadur, i per tant hi ha un gran marge per a la influència social.

:: Moltíssim. L'espècie humana és terriblement social, i l'educació i la cultura afecten decisivament en el desplegament de les estructures neurobiològiques. A més, el concepte de *cervell extens* ve a dir que la meua idea, que jo penso que és meua, sí que és meua, però l'he manllevat a la cultura on visc. I això explica que les variacions culturals ens facin canviar les idees, cosa que és molt seriosa.

:: Per exemple?

:: El tradicional menysteniment de la dona: això està canviant. Ja no diem que la dona és un ésser secundari, com han proclamat totes les cultures a tot arreu des de sempre. Com és que gent tan intel·ligent com Aristòtil, per dir-ne un, deia tantes ximpleries sobre la dona? Doncs perquè eren participades, i ell pensava que era normal dir-les. Aristòtil també deia que els esclaus ho són per naturalesa. Justificava l'esclavatge perquè aleshores pensaven que, si se suspenia, s'ensorraria l'economia. I a Europa, l'esclavatge no es va suprimir legalment fins al 1830. I ara, plantejem-nos: “Què estic pensant que em sembla correcte, i que ho penso només perquè els altres ho pensen així?” D'aquí a dos segles ens diran salvatges per alguna cosa que ara som incapaços de captar... **■ A. NOVIALS**